

การพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครู ของนิติตโครงการเพชรในตม*

THE DEVELOPMENT OF ENHANCE TEACHER CONSCIOUSNESS ACTIVITY MODEL FOR THE PHATNAITOM PROJECT

เพ็ญพัทธ์ ภูมมาลา

Penpak Pummala

กิตติชัย สุธาสิโนบล

Kittichai Suthasinobol

วิไลลักษณ์ ลังกา

Wilailak Landka

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: penpakwonbin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตม 2) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตม 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประเมินประสิทธิภาพและการสัมมนาทางวิชาการ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 53 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหาร อาจารย์ นิติต คณะกรรมการ กอ.รมน.และบัณฑิตโครงการเพชรในตม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบคำถาม แบบประเมินประสิทธิภาพและแบบบันทึกการสัมมนา การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตมประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) และ 3) ผลผลิต (Output) และรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตมประกอบด้วยกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูใน 3 ด้าน คือ 1) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง 2) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและ 3) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม แบ่งเป็น 5 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมศิษย์ได้ดี...เพราะมีครู 2) กิจกรรมบันทึก “จิตสำนึกความเป็นครู” 3) กิจกรรม“ดูละคร แล้วย้อนดูตัว” 4) กิจกรรมโลกของคุณครูและ 5) กิจกรรมคืนครูสู่

* Received 2 April 2020; Revised 15 May 2020; Accepted 19 May 2020

สังคม และกิจกรรมย่อยในแต่ละชั้นปี การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยภาพรวม อยู่ใน
ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.49$) และได้จัดทำข้อเสนอแนะต่อคณะศึกษาศาสตร์ กอ.
รมน.และกระทรวงศึกษาธิการ

คำสำคัญ: จิตสำนึกความเป็นครู, รูปแบบกิจกรรม, การพัฒนารูปแบบ

Abstract

The objectives of this article were: 1) To lesson learned of enhance the teachers consciousness for The Phatnaitom Project 2) To develop the activities model to enhance the teacher consciousness for The Phatnaitom Project 3) To make a suggestion in enhancing the teacher consciousness for The Phatnaitom Project. This research is Research and Development The researcher collected data by in-depth interview, Focus group discussion and Academic seminar. The sample consisted of 53 persons that include with Expert, Administrator and professors from the Faculty of Education, Student teacher in The Phatnaitom Project, Committee of Security Operations Command and Graduate of The Phatnaitom Project. Research instrument are interview form, Structure, question form, Performance evaluation form and Seminar record form Data analysis by content analysis, mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.). The result showed that the lesson learned activities to enhance the teachers consciousness for The Phatnaitom Project which are 1) Input 2) Process and 3) Output and enhance teachers consciousness activity for The Phatnaitom Project consists enhance teachers consciousness of activities in 3 areas which are 1) Activities to enhance teachers consciousness to oneself, 2) Activities to enhance teachers consciousness to students and 3) Activities to enhance teachers consciousness to society. Divided into 5 main activities which are 1) Student activity well because there are teachers 2) Activity recording "Consciousness of being a teacher" 3) "Look back, see for yourself" 4) the world activities of teachers and 5) activities to return teachers to society and sub activities in each year. Assessing the effectiveness of the model as a whole Is at the highest level ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.49$) And made a policy proposal to the Faculty of Education, ISOC and the Ministry of Education.

Keywords: Teacher Consciousness, Activity Model, Model Development

บทนำ

กระบวนการผลิตและพัฒนาครูให้มีคุณภาพนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ดังจะเห็นจากมาตรา 52 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ระบุไว้ว่า “กระทรวงศึกษาธิการต้องมีการส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิตและการพัฒนาครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับวิชาชีพครูชั้นสูง” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) แต่ที่ผ่านมานั้นพบว่า สถาบันผลิตครูยังมีปัญหาในการผลิตครู ครูมีคุณภาพต่ำ ทั้งด้านความรู้ในวิชาที่สอน ทักษะด้านวิชาชีพ และการพฤติกรรมตามจรรยาบรรณ (ชินวรณ์ บุญยเกียรติ, 2553) การผลิตครูในปัจจุบันยังมีปัญหาหลายด้าน เช่น นโยบายการผลิตครูที่ขาดความต่อเนื่อง การผลิตครูที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ปริมาณและคุณภาพของคณาจารย์ครูศึกษา ขาดการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูและพัฒนาทักษะการสอน เป็นต้น (ชินตา รักษ์พลเมือง, 2559) ซึ่งปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาและการปฏิบัติงานในหน้าที่คือ ครูรุ่นใหม่ขาดจิตสำนึกความเป็นครู

จิตสำนึกความเป็นครูเป็นสิ่งที่ครูทุกคนควรพึงมีติดตัวอยู่ตลอดเวลา การตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของครูในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความศรัทธา ความจริงใจ ความรับผิดชอบ และทำอย่างเต็มความสามารถ เพราะหน้าที่ครูคือผู้สั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดี มีความรู้ การปฏิบัติหน้าที่ครูอย่างมีจิตสำนึกความครู จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้ทำหน้าที่ครูคงคุณค่ามีศักดิ์ศรีในวิชาชีพและบ่งบอกถึงความเฉพาะในวิชาชีพที่ชัดเจน (ภควัต ศรียารัตน์, 2559) จากความสำคัญของจิตสำนึกความเป็นครูจะเห็นได้ว่า การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นครูเป็นภารกิจสำคัญที่สถาบันผลิตครูควรพัฒนาและเสริมสร้างให้แก่บัณฑิตนักศึกษาวินิชาชีพครูทุกคนก่อนออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูในอนาคต

โครงการเพชรในตม เป็นโครงการผลิตครูที่เกิดจากความร่วมมือของ 3 หน่วยงาน คือ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเยาวชนในหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองให้ได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีความรู้ความสามารถที่จะกลับไปเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2554) นอกจากนิสิตโครงการเพชรในตมจะได้ศึกษาตามหลักสูตรปกติแล้ว นิสิตยังได้รับการพัฒนาจากการเข้าร่วมโครงการกิจกรรมพิเศษสำหรับนิสิตโครงการเพชรในตมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) จัดเพิ่มเติมให้เป็นพิเศษแก่นิสิตในโครงการเพชรในตมเพื่อให้เป็นไปตามหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการ โครงการเพชรในตมซึ่งเป็นโครงการผลิตครูที่ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการศึกษา หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องจนได้รับยกย่องให้เป็นโครงการดีเด่นแห่งชาติ สาขาการพัฒนาสังคมประจำปี

พุทธศักราช 2541 และนิสิตโครงการเพชรในตมยังได้รับรางวัลต่าง ๆ อีกมากมาย แต่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมที่ได้รับการปลูกฝังและอบรมสั่งสอนมาโดยตลอด อาจไม่เพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน จึงควรมีการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูเพิ่มเติมให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูเป็นภารกิจสำคัญที่คณะศึกษาศาสตร์ในฐานะของสถาบันผลิตครูต้องพัฒนานิสิตครูให้มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการในสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งการพัฒนาหรือเสริมสร้างจิตสำนึกในเรื่องต่าง ๆ เป็นการแก้ไขที่ดีที่สุดเนื่องจากเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุนั่นเอง (David J. Chalmers , 2004) จากความสำคัญของการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมเพื่อนำรูปแบบกิจกรรมดังกล่าวมาเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูให้เกิดขึ้นในตัวของนิสิตและพร้อมสำหรับการก้าวออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการของสังคม อันจะช่วยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาเยาวชนของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 53 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม จากการศึกษาข้อมูลในเอกสาร งานวิจัย โครงการที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและอาจารย์จากคณะศึกษาศาสตร์ นิสิตโครงการเพชรในตม คณะกรรมการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและบัณฑิตโครงการเพชรในตมซึ่งใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 12 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำผลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นได้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus group) จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูซึ่งใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน

9 คน โดยใช้แบบโครงสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus group) ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำผลจากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม โดยร่างรูปแบบกิจกรรมและประเมินประสิทธิภาพของการพัฒนารูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและอาจารย์จากคณะศึกษาศาสตร์ นิสิตโครงการเพชรในตม คณะกรรมการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและบัณฑิตโครงการเพชรในตมโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 25 คน โดยใช้แบบประเมินประสิทธิภาพที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำผลจากแบบประเมินประสิทธิภาพมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ระยะที่ 3 การจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ร่างข้อเสนอแนะและตรวจสอบข้อเสนอแนะด้วยการสัมมนาทางวิชาการจากผู้บริหาร อาจารย์และเจ้าหน้าที่จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 7 คน เพื่อวิพากษ์ร่างข้อเสนอแนะแล้วนำผลจากสัมมนาทางวิชาการมาวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 ผลการถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) และ 3) ผลผลิต (Output) เนื่องจากโครงการเพชรในตมมีวัตถุประสงค์นอกเหนือจากการผลิตครูสำหรับสอนนักเรียนแล้ว ยังต้องการครูที่เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย การคัดเลือกปัจจัยนำเข้าหรือผู้ที่ จะเข้ารับการศึกษาในโครงการเพชรในตม จึงมีขั้นตอนและเงื่อนไขเฉพาะเป็นพิเศษสำหรับโครงการเพชรในตม เมื่อนิสิตเข้ารับการศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นอกจากจะศึกษาตามหลักสูตรปกติแล้ว ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มเติมเป็นพิเศษและเนื่องจากนิสิตต้องอาศัยอยู่ในหอพักด้วยกันซึ่งเป็นการใช้ชีวิตร่วมกัน จึงเปรียบเสมือนการจำลองสังคมเล็ก ๆ ที่ทุกคนมีความแตกต่างกัน ให้นิสิตทุกคนได้ฝึกการปรับตัว ปรับทัศนคติ การสร้างวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข จึงเป็นบทเรียนที่นิสิตได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาผลผลิตครูโครงการเพชรในตม จึงมีลักษณะที่มีความโดดเด่นและแตกต่างในเรื่องความรักและศรัทธาในวิชาชีพครูของตน มีจิตสำนึกความเป็นครู มีความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ระยะที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) ที่มาและความสำคัญ 2) หลักการของรูปแบบกิจกรรม 3) วัตถุประสงค์ของรูปแบบกิจกรรม 4) โครงสร้างเนื้อหา 5) กระบวนการจัดกิจกรรมและ 6) การวัดประเมินผล ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 3 ด้าน คือ 1) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง 2) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและ 3) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมศิษย์ได้ดี...เพราะมีครู เป็นกิจกรรมที่แสดงความรักและความเคารพต่อคุณครู การระลึกถึงคุณครูต้นแบบ ครูดีในดวงใจ ครูที่นิสิตประทับใจในอดีตเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการเป็นครูต่อไปในอนาคต 2) กิจกรรมบันทึก “จิตสำนึกความเป็นครู” เป็นกิจกรรมตรวจสอบและวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเอง โดยให้บันทึกพฤติกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูเป็นประจำทุกวัน และมีการสรุปผลการบันทึกทุกเดือน โดยประเด็นในแบบฟอร์ม จะเกิดจากระดมความคิดร่วมกันภายในชั้นปี 3) กิจกรรม “ดูละคร แล้วย้อนดูตัว” เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ชีวิตของครูที่มีความทุ่มเท เสียสละ อุทิศตนเพื่อนักเรียนและสังคมผ่านการชมวิดีโอต่าง ๆ 4) กิจกรรมโลกของคุณครู เป็นกิจกรรมที่นิสิตจะได้สัมผัสกับประสบการณ์ตรงในโรงเรียนเพื่อเรียนรู้บทบาท หน้าที่ของครู รวมถึงการสังเกตการณ์พฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นครูที่ดีมีคุณภาพและ 5) กิจกรรมคืนครูสู่สังคม เป็นกิจกรรมที่ให้นิสิตกลับไปทำกิจกรรมในชุมชนของตนเองช่วงปิดภาคเรียน เช่น การเรียนรู้ชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ของชุมชนตนเอง โดยการเรียนรู้บริบทต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งการสังเกต การสัมภาษณ์ แล้วนำผลการเรียนรู้มาแลกเปลี่ยนซึ่งกันในรูปแบบของคลิปวิดีโอ ซึ่งจะประกอบด้วยกิจกรรมย่อยในแต่ละชั้นปี การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ในมาตรฐาน 4 ด้าน มีผลการประเมินดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม 4 มาตรฐาน

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านความเป็นไปได้	4.51	0.49	มากที่สุด
ความเป็นประโยชน์	4.52	0.50	มากที่สุด
ด้านความเหมาะสม	4.53	0.49	มากที่สุด
ด้านความถูกต้องครอบคลุม	4.51	0.49	มากที่สุด
สรุป 4 ด้าน	4.52	0.49	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม พบว่า มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ อยู่ใน

ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51, S.D. = 0.49$) 2) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.50$) 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53, S.D. = 0.49$) 4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51, S.D. = 0.49$) และผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบใน 4 มาตรฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.49$)

ระยะที่ 3 ผลการจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ซึ่งมีข้อเสนอแนะให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง 3 หน่วยงานหลัก ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้นำรูปแบบกิจกรรมไปใช้ในกระบวนการผลิตครูโครงการเพชรในตมและแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามรูปแบบกิจกรรม

ข้อเสนอแนะต่อกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ควรมีการปรับโครงสร้างการบริหารงานในการดำเนินงานของโครงการเพชรในตมโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการและกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอย่างชัดเจน ข้อเสนอแนะต่อกระทรวงศึกษาธิการ ควรมีการจัดสรรตำแหน่งอัตราการบรรจุให้แก่บัณฑิตโครงการเพชรในตมในพื้นที่ภูมิลำเนาของบัณฑิต ควรพัฒนาให้บัณฑิตโครงการเพชรในตมมีความก้าวหน้าและเปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับครูทั่วไปในลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ (PLC : (Professional Learning Community) และควรมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่การผลิตครูโครงการเพชรในตมในรูปแบบอื่น ๆ

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1. การถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) และ 3) ผลผลิต (Output) สอดคล้องกับพงค์สิทธิ์ รัตนอุดม ในการศึกษาองค์ประกอบการผลิตครูอาชีวศึกษาระบบพหุภาคีสำหรับสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างรูปแบบการผลิตครูอาชีวศึกษา ซึ่งหากต้องการผลผลิตครูที่มีจิตสำนึกความเป็นครู จำเป็นต้องเรียนรู้ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า เมื่อนิสิตเข้ารับการศึกษาศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นอกจากจะศึกษาตามหลักสูตรปกติแล้ว ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จัดเพิ่มเติมให้ และเนื่องจากนิสิตต้องอาศัยอยู่ในหอพักด้วยกันซึ่งเป็นการใช้ชีวิตร่วมกันบนพื้นฐานของข้อตกลง กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ ภายในหอพัก (พงค์สิทธิ์ รัตนอุดม, 2560) สอดคล้องกับคู่มือควบคุมมาตรฐานหอพักนักศึกษามหาวิทยาลัย สงขลาครินทร์ ที่ได้กล่าวว่า หอพักเป็นแหล่งบ่มเพาะนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีทักษะวิชาการ สะท้อน

ภาวะผู้นำ ทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม สำนักสาธารณะ สมรรถนะสากล และการอยู่ร่วมกัน ได้อย่างดี (งานบริการและสวัสดิการนักศึกษา, 2553) และสอดคล้องกับ มนตรี แยมกสิกร ที่กล่าวว่า หอพักนิสิตนักศึกษาสำคัญต่อการเป็นสถานที่ที่สร้างความเจริญงอกงามทางสติปัญญาพัฒนาความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อ ความมีวินัย ความสามัคคีและการปรับตัวอยู่ร่วมกันของนิสิตนักศึกษา จึงเป็นการส่งเสริมและเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมไปในตัว (มนตรี แยมกสิกร, 2542) สอดคล้องกับ สมพงษ์ สิงหะพล กล่าวว่า จิตสำนึกเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากที่จะหยุดหรือหมดหายไป คนที่มีจิตสำนึกที่ดีด้านใด จะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับ จิตสำนึกของตน และใช้จิตสำนึกด้านนั้น ๆ ของตนเพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่าง ๆ ตามมา ผลผลิตครูโครงการเพชรในตม จึงมีลักษณะที่มีความโดดเด่นและแตกต่างในเรื่องความรักและศรัทธาในวิชาชีพครูของตน มีจิตสำนึกความเป็นครูที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม (สมพงษ์ สิงหะพล, 2542) สอดคล้องกับ ปิณพร ศรีปลั่ง ที่ได้กล่าวว่า หากนักศึกษาครูได้รับการปลูกฝังและเน้นย้ำให้ครูเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะนอกจากจะได้ครูที่สมบูรณ์แล้ว ยังได้แบบพิมพ์ที่มีคุณภาพแก่นักเรียนอีกด้วย และการฝึกฝนครูตั้งแต่ยังเป็นนักศึกษาครูให้มีจิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะนอกจากจะช่วยลดวิกฤตปัญหาทางสังคมในปัจจุบันแล้ว ที่เกิดผลของการฝึกนั้นไม่ได้ตกอยู่ที่นักศึกษาครูเพียงอย่างเดียว (ปิณพร ศรีปลั่ง, 2559)

2. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม

รูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูใน 3 ด้าน คือ จิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง จิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม สอดคล้องกับสมพงษ์ สิงหะพล ได้กล่าวถึงจิตสำนึกว่า มีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) และจิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม (สมพงษ์ สิงหะพล, 2542)

กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูในแต่ละกิจกรรมจะประกอบด้วยชื่อกิจกรรม จุดประสงค์ แนวคิด เนื้อหา การดำเนินกิจกรรม สื่อ การวัดและประเมินผล สอดคล้องกับ วัชนีย์ เชาว์ดำรงค์ ในรูปแบบการพัฒนาลักษณะความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาครู ศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตร์ (วัชนีย์ เชาว์ดำรงค์, 2542)

กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูประกอบด้วยรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย สอดคล้องกับ Lee ที่กล่าวว่า การทำกิจกรรมหลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดกว้าง ได้รับความคิดที่หลากหลาย มองเห็นทางเลือกที่หลากหลายกิจกรรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติช่วยส่งเสริมและสร้างทักษะให้เกิดแก่ผู้เรียนได้ (Lee J.C. , 1984) สอดคล้องกับ Caffarella ที่กล่าวว่า การทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การระดม

สมอง การอภิปรายกลุ่ม การฟังการบรรยายและการแสดงบทบาทสมมุติ ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง ได้ความคิดที่หลากหลาย (Caffarella Rosemary S., 1994) สอดคล้องกับเกียรติวรรณ อมาตยกุล ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและฝึกทำซ้ำ ๆ บ่อย ๆ จนชำนาญจนเกิดเป็นทักษะและนิสัยที่ดีของตนเอง (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2545)

การประเมินประสิทธิภาพของการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม พบว่าการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.49$) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุดกิจกรรม “คืนครูสู่สังคม” ตอน เรียนรู้ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับทิตนา แหมมณี ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวและการใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง (ทิตนา แหมมณี, 2555)

3. การจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม

ข้อเสนอแนะต่อคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒควรดำเนินการดังนี้

1. ควรมีการนำรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมไปใช้ในกระบวนการผลิตครูโครงการเพชรในตม สอดคล้องกับจริยาพร ทองดี ที่ได้กล่าวว่า กิจกรรมการเสริมสร้างบุคลิกภาพและจิตสำนึกความเป็นครู ยังไม่พอเพียงกับความต้องการของนักศึกษา จึงเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในกระบวนการประเมินคุณภาพบัณฑิตสาขาครุศาสตร์ (จริยาพร ทองดี, 2556)

2. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามรูปแบบสอดคล้องกับ ชนีย์ เชาว์ดำรง กล่าวไว้ว่า รูปแบบการพัฒนาลักษณะความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ จะต้องมีการมีหน่วยงานซึ่งเป็นองค์กรรับผิดชอบในการดำเนินงาน (วัชนีชัย เชาว์ดำรง, 2542)

ข้อเสนอแนะต่อกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ควรดำเนินการดังนี้

1. ควรมีการปรับโครงสร้างการบริหารงานในการดำเนินงานของโครงการเพชรในตมโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการและกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน สอดคล้องกับวัชนีชัย เชาว์ดำรง กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนาลักษณะความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ควรจะมีผู้ปฏิบัติงานเพื่อรับผิดชอบในการดำเนินงานโดยตรง ซึ่งควรจัดตั้งเป็นคณะทำงาน (วัชนีชัย เชาว์ดำรง, 2542)

2. ควรจัดสรรเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรงในการประสานงานโครงการเพชรในตม

3. ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในการดำเนินการโครงการกิจกรรมพิเศษสำหรับนิสิตโครงการเพชรในตม

4. ควรมีการปรับปรุงกิจกรรมในโครงการกิจกรรมพิเศษสำหรับนิสิตโครงการเพชรในตมให้ทันสมัย มีการเสริมสร้างคุณธรรม ลักษณะนิสัยและคุณธรรมพื้นฐานที่เป็นความดีงามให้แก่สังคมต่อไป สอดคล้องกับโยธิน มานะบุญ ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับผู้ประกอบการ : การศึกษาแบบพหุกรณี จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วม การให้ความรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างความถนัดเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนา จิตสำนึก จิตสาธารณะ คุณธรรมและจริยธรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ในบริบทของสังคมไทย (โยธิน มานะบุญ, 2554)

5. ควรมีการประสานงานกับบัณฑิตโครงการเพชรในตมในแต่ละจังหวัดที่บัณฑิตเข้าไปปฏิบัติราชการในหน้าที่ครูประจำการ เพื่อการประสานงานและการทำงานร่วมกันในด้านความมั่นคง รวมถึงการปลูกฝังให้รักถิ่นฐานบ้านเกิด และการมีจิตสำนึกสาธารณะแก่สังคมสอดคล้องกับสมพงษ์ สิงหะพล ได้กล่าวถึง จิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์ เป็นกลุ่มเดียวกัน (สมพงษ์ สิงหะพล, 2542)

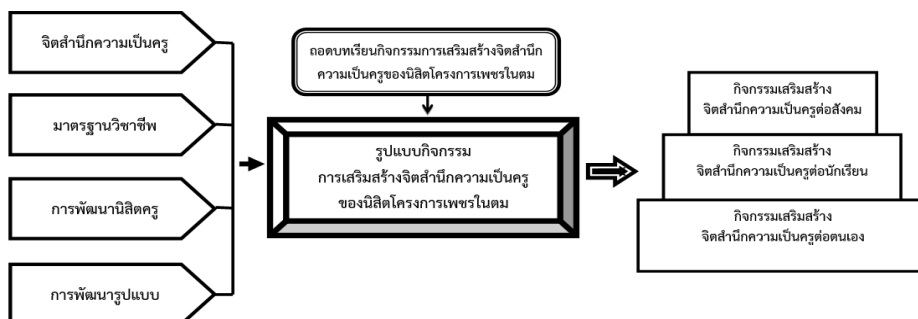
ข้อเสนอแนะต่อกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ ควรดำเนินการดังนี้

1. ควรมีการจัดสรรตำแหน่งอัตราการบรรจุให้แก่บัณฑิตโครงการเพชรในตมในพื้นที่ภูมิลำเนาของบัณฑิต

2. ควรพัฒนาให้บัณฑิตโครงการเพชรในตมมีความก้าวหน้าและเปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับครูทั่วไปในลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ (PLC: (Professional Learning Community)

3. ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่การผลิตครูโครงการเพชรในตมในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การให้ทุนการศึกษาในการพัฒนาตนเอง

องค์ความรู้ใหม่

จากองค์ความรู้สรุปได้ว่า จากรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมที่ได้ถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ประกอบกับการศึกษาจิตสำนึกความเป็นครู มาตรฐานวิชาชีพ การพัฒนานิสิตครู การพัฒนารูปแบบและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้กิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูใน 3 ด้าน คือ 1) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง 2) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและ 3) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูสามารถเสริมสร้างได้จากการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 3 ด้าน คือ 1) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง 2) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและ 3) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมสำหรับนิสิตตั้งแต่ก้าวแรกของการเตรียมตัวสำหรับเป็นครูในชั้นปีที่ 1 จนถึงชั้นปีสุดท้ายของการเป็นนิสิตครูเพื่อเตรียมความพร้อมให้เป็นครูที่ดี มีคุณภาพ มีจิตสำนึกความเป็นครูต่อไปในอนาคต ซึ่งการดำเนินงานจะประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพชรในตม นั่นคือ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และกระทรวงศึกษาธิการ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ จากผลการวิจัยจะต้องศึกษากระบวนการนำรูปแบบไปใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของกระบวนการการดำเนินกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม รวมถึงการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามรูปแบบเพื่อให้มีการดำเนินงาน และติดตามผล ประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาและทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมตลอด 1 ปีการศึกษาและตลอดหลักสูตร ซึ่งผลการวิจัยอาจเกิดข้อค้นพบเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2545). จากครูเป็นศูนย์กลางสู่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : ฉลาด เก่ง ดี และมีความสุข. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- งานบริการและสวัสดิการนักศึกษา. (2553). คู่มือควบคุมมาตรฐานหอพักนักศึกษา. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- จริยาพร ทองดี. (2556). การวิเคราะห์กระบวนการและปัจจัยของการประเมินคุณภาพบัณฑิต สาขาครุศาสตร์: การวิจัยพหุกรณีศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2559). การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิต การใช้ และการพัฒนาครู การศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- ชินวรรณ บุญเกียรติ. (2553). ข่าวการศึกษาวิทยาจารย์. วารสารวิทยาจารย์, 109(9), 2-9.
- ทิตินา แคมมณี. (2555). ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการวัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2554). เพชรในถม : ครบรอบ25ปี โครงการเพชรในถม พ.ศ. 2529-2554. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้ โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน.
- ปิ่นพร ศรีปลั่ง. (2559). การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะสำหรับนักศึกษาครุ ศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พงศ์ศิลป์ รัตนอุดม. (2560). รูปแบบการผลิตครูอาชีวศึกษาระบบพหุภาคีสำหรับ สถาบันการศึกษา. วารสารวิชาการ อุตสาหกรรมการศึกษา, 11(1), 63-75.
- ภควัต ศรียารัตน์. (2559). การวิเคราะห์องค์ประกอบของจิตสำนึกความเป็นครูรุ่นใหม่. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มนตรี แยมกสิกร. (2542). รายงานผลการวิจัยเรื่องรูปแบบของหอพักนักศึกษาสำหรับ มหาวิทยาลัยในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- โยธิน มานะบุญ. (2554). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับผู้ประกอบการ : การศึกษาแบบพหุกรณี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัญญ์ เชาว์ดำรงค์. (2542). รูปแบบพัฒนาลักษณะความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาครุ ศาสตร์ศึกษาศาสตร์. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงษ์ สิงหะพล. (2542). ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่. วารสารสีมาจารย์, 13(27), 15-16.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค.

- Caffarella Rosemary S. (1994). Planning programs for adult learners : a practical guide for educators, trainers, and staff developers: San Francisco. Dalif: Jossey-Bass.
- David J. Chalmers . (2 0 0 4). The representational character of experience. Oxford: Oxford University Press.
- Lee J. C. (1984). Self-concepts and values of Korean adolescents. Seoul: Korean Educational Development Institute.